PRO·tukipiste

Eduskunnan lakivaliokunnalle
K 6/2018 vp

Pro-tukipiste ry:n lausunto Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle; ihmiskauppaa koskeva jakso 4

Kiitämme mahdollisuudesta lausua ihmiskaupan uhrien asemaa käsittelevästä Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksen jaksosta. Pro-tukipiste tarjoaa matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluita seksi- ja erotiikka-aloilla toimiville ihmisille sekä ihmiskaupparikoksen uhreille sekä tekee vaikuttamistyötä kohderyhmiemme aseman ja oikeuksien edistämiseksi. Kohtaamme työssämme erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvan ihmiskaupan uhreja, mutta osa asiakkaistamme on kokenut rikolliseen toimintaan pakottamista, avioliittokontekstissa tapahtuvaa hyväksikäyttöä sekä työperäistä ihmiskauppaa eri aloilla. Vuonna 2017 palveluissamme kohdattiin 24 heidän kertomuksensa perusteella ihmiskaupan uhriksi tunnistettua ihmistä.

Pro-tukipiste ylläpitää myös anonyymiä tiedonkeruuta järjestöjen ensivaiheen tunnistamistyöstä, eli järjestötyössä tunnistetuista ihmiskaupan uhreista. Tilastotietoa kerrytetään yhteistyössä niin sanottujen Neliapila-järjestöjen, Monika-Naiset liitto ry:n, Pakolaisneuvonnan ja Rikosuhripäivystyksen kanssa. Näin saamme tietoa myös niistä tilanteista, joissa järjestötyössä tunnistetut mahdolliset ihmiskaupan uhrit eivät eri syistä hakeudu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tai uskaltaudu ilmoittamaan kokemastaan hyväksikäytöstä poliisille.

Tämä lausunto käsittelee Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin (HEUNI) selvitykseen perustuvaa Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksen ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa jaksoa. Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja auttamistyössä kohtaamme jatkuvasti tilanteita, jotka kertovat samoista ongelmista, joihin selvityksessä viitataan.

Pro-tukipiste katsoo, että "Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta" (jatkossa TEAS-selvitys) on otettava ihmiskaupan uhrien auttamistyön ja lainsäädännön kehittämisen perustaksi. Uhrien aseman parantaminen vaatii käytännön toimia, joihin selvitys suosituksineen antaa hyvän pohjan.

1. Ohjautuminen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään

Ihmiskauppaa tunnistetaan Suomessa yhä sattumanvaraisesti. Tunnistaminen edellyttää uhrien tavoittamista ja sitä, että eri alojen ammattilaisilla on tietoa ihmiskauppaan viittaavista

tunnusmerkistöistä sekä käytännön ohjeistus siihen, miten näissä asiakastapauksissa toimitaan. TEAS-selvityksen mukaan auttamisjärjestelmään ohjautuu erityisesti turvapaikanhakijataustaisia ihmiskaupan uhreja, joiden kokema hyväksikäyttö on tapahtunut Suomen ulkopuolella. Näistä uhreista suuri osa on kokenut seksuaalista hyväksikäyttöä ennen Suomeen tuloaan. Lisäksi Suomessa tunnistetaan työperäistä ihmiskauppaa ja joitakin avioliittoon pakottamistapauksia. Suomessa tapahtuvaa seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvaa ihmiskauppaa puolestaan tunnistetaan vähäisesti. Nämä uhrit eivät tule tunnistetuiksi viranomaisten työssä eikä heitä juuri ohjaudu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

Pro-tukipisteen kokemuksen mukaan seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvaa ihmiskauppaa tapahtuu myös Suomessa, mutta uhrien tunnistaminen ja avun saaminen on yhä hyvin sattumanvaraista ja alueellisesti eriarvoista. Poliisilla eri puolilla Suomea ei ole käytännössä resursseja eikä osaamista paljastavaan, proaktiiviseen toimintaan, jota ihmiskaupparikollisuuden tutkinta ja torjunta edellyttäisivät. Sosiaali- ja terveysaloilla on myös tarvetta tiedolle ja käytännöille, joilla uhreja voidaan tunnistaa ja auttaa nykyistä tehokkaammin. Järjestöjen työssä ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen tarvitaan nykyistä kestävämpiä resursseja, sillä työ on aikaa ja henkilöstöresursseja vaativaa. Tunnistaminen on usein aikaa vievä prosessi, joka edellyttää luottamuksellista suhdetta uhrin ja esimerkiksi järjestötyöntekijän välillä.

Se, etteivät Suomessa seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet ihmiskaupan uhrit aina ohjaudu ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tai poliisin tietoon, johtuu arviomme mukaan muun muassa yleisestä tietämättömyydestä ja asenteista, poliisin niukoista resursseista, seksuaalisen hyväksikäytön ja prostituution puheeksiottamisen vaikeudesta sekä siitä, että osa seksuaalisen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreista on monin tavoin yhteiskunnallisessa sekä oikeudellisessa marginaalissa. Pro-tukipisteen kokemuksen mukaan erityisesti epävarmuus uhrille itselleen tai tämän läheisille koituvista seurauksista, pelko maasta poistamisesta, velkataakka sekä yleinen huono-osaisuus ja näköalattomuus tulevaisuuden mahdollisuuksien suhteen nostavat uhrien kynnystä avun hakemiseen ja hyväksikäytöstä irrottautumiseen. Kohtaamamme ihmiset eivät useinkaan luota siihen, että suomalaisilla viranomaisilla olisi mahdollisuus suojella heitä tekijöiden kostolta – erityisesti jos uhrin omaiset oleskelevat Suomen ulkopuolella. Ihmiskaupan uhrien auttamisen vahva rikosprosessisidonnaisuus on yksi tekijä, joka vaikeuttaa uhrien avun hakemista. Toisaalta siirtolaistaustaisilla uhreilla kysymykset maassa oleskelun jatkosta nostavat kynnystä avun hakemiseen. Pro-tukipisteen asiakaskunnan kohdalla epävarmuutta ja pelkoa maasta poistamisesta lisää ulkomaalaislain pykälä 148 §, jonka perusteella epäily seksipalveluiden myynnistä on käännyttämisperuste EU:n ulkopuolelta tuleville ihmisille.

Pro-tukipisteen ylläpitämä järjestötyössä tunnistettuja uhreja koskeva tilastointi kertoo, että vuoden 2018 helmikuusta lähtien Neliapila-järjestöissä on kohdattu 16 mahdollista ihmiskapparikoksen uhria, joista vain 5 on hakenut auttamisjärjestelmään ja 2 halunnut tehdä rikosilmoituksen. Näistä 16 ensivaiheessa tunnistetusta ihmiskaupan uhrista 10 on joutunut rikoksen uhriksi Suomessa. Nämä ihmiset ovat kertomansa perusteella joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joko

pakotettuna prostituutioon (7) tai kokeneet muuta seksuaalista hyväksikäyttöä (7), joutuneet työvoiman hyväksikäytön uhriksi (5) tai joutuneet pakotetuiksi rikolliseen toimintaan (2). Suurin osa näistä ihmisistä siis joko kieltäytyi viemästä asiaa eteenpäin viranomaistahoille tai jäi harkitsemaan, kuinka edetä tilanteessaan. Syiksi sille, etteivät tunnistetut uhrit halunneet viedä asiaa eteenpäin oli ilmaistu pelko seurauksista, epäusko että olisi turvassa, epäluottamus viranomaisia kohtaan, halu unohtaa koko asia sekä kahden vastaajan kohdalla tarve suojella epäiltyä. Tämä tilasto kertoo siitä, että järjestöt tunnistavat työssään enemmän ihmiskaupan uhreja, kuin mitä viranomaisten tietoon päätyy. Tätä piiloon jäävien uhrien tilannetta ja kokemuksia koskevaa tietoa tulee jatkossa hyödyntää siten, että nykyisellään viranomaisavun ulkopuolelle jäävien uhrien asemaa voitaisiin parantaa madaltamalla avun hakemiseen liittyviä kynnyksiä. Lisäksi haavoittuvassa asemassa olevia kohtaavien ammatillista työtä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä tulee vahvistaa. Tämä lisäisi yhteiskunnallista turvallisuutta ja osallisuutta.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamisvalmiudet ovat kehittyneet hitaasti Suomessa viime vuosien aikana, kun ihmiskaupasta ja uhrien auttamisesta on järjestetty koulutuksia viranomaisille ja järjestöille ja esimerkiksi Rikosuhripäivystys on perustanut ja koordinoinut alueellisia yhteistyöverkostoja eri alojen ammattilaisille. Pro-tukipiste kiertää myös alueellisissa koulutuksissa kouluttamassa ihmiskaupan tunnistamisesta ja uhrien auttamisesta erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksiin tapahtuvan ihmiskaupan näkökulmasta. Näissä koulutuksissa, samoin kuin konsultaatio- ja asiakastyössämme havaitsemme jatkuvasti, että tiedon tarve eri puolilla Suomea ja aivan keskeisten viranomaisten puolella on valtava. Pro-tukipiste on kouluttanut myös seksi- ja erotiikka-aloilla työskenteleviä ja muihin marginalisoituihin ryhmiin lukeutuvia ihmisiä tunnistamaan ihmiskauppaa omissa yhteisöissään. Tämän niin sanotun vertaistunnistamisen ja yhteisötason ihmiskaupan vastaisen työn tukeminen on tärkeää, sillä suuri osa esimerkiksi järjestöistä ja uskonnollisista yhteisöistä apua hakeneista ihmiskaupan uhreista on löytänyt tiensä avun piiriin vertaisasemassa olevan ihmisen tai yhteisön tukemana.

Koulutuksiin osallistuvat kuntien ja poliisin viranomaiset tulevat usein ensi kertaa tietoiseksi myös omasta roolistaan ihmiskaupan uhrien auttamistoimien mahdollistamisen ja järjestämisen suhteen. Vaikka ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ollut olemassa yli kymmenen vuoden ajan, tuntevat aivan keskeisetkin viranomaiset tämän järjestelmän ja ihmiskaupparikoksen ilmiönä heikosti. Hankkeet sosiaali- ja terveysalan sekä poliisien kouluttamiseksi (HOIKU- ja IHME-hanke) ja Neliapila-järjestöjen säännölliset koulutukset paikkaavat tätä tiedon tarvetta, mutta tätä tiedotustyötä olisi pitänyt tehdä kattavasti jo vuosikymmen aiemmin. Tällä hetkellä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta kouluttaminen on haastavaa, koska uhrien oikeuksien toteuttamisesta vastaavat työntekijät esimerkiksi kunnissa ja vastaanottokeskuksissa eivät ole olleet tietoisia vastuistaan eikä heillä ole ollut saatavilla jalkautettua ohjeistusta uhrien auttamisesta ja yhteistyöstä auttamisjärjestelmän kanssa. Sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla ja vastaanottokeskuksissa onkin kipeä ja jatkuva tarve koulutukselle ihmiskaupan uhrien auttamistoimien toteuttamisesta.

Tunnistaminen on merkityksellistä, jos se mahdollistaa uhrille oikeuksia apuun, suojeluun ja korvauksiin ja, jos rikolliset saadaan vastuuseen teoistaan. Jos auttamis- ja rikosprosesseissa on suuria ongelmia, vaikuttaa se väistämättä myös tunnistamiskynnykseen. Lisäksi vertaisviestintä eri taustoja edustavien ihmiskaupan uhrien ja heidän taustayhteisöjensä välillä vaikuttaa siihen, millainen käsitys haavoittuvassa asemassa eläville ihmisille ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä ja rikosprosessista muotoutuu. Negatiiviset kokemukset kantautuvat nopeasti eteenpäin ja voivat vaikeuttaa mahdollisten uhrien avun hakemista ja tilanteestaan kertomista esimerkiksi poliisille tai edes järjestöille.

Järjestöjen rooli ihmiskaupan uhreja tavoittavana ja tunnistavana tahona on merkittävä, vaikka suuri osa järjestöjen työssä tunnistetuista mahdollisista ihmiskaupan uhreista ei päädykään viranomaisten tietoon. Järjestötyössä ensivaiheen tunnistetut ihmiskaupan uhrit saavat mahdollisuuden avata tilanteensa turvallisessa ympäristössä luotettaville tahoille, joilla on mahdollisuus tarjota realistista tietoa uhrin oikeuksista ja mahdollisuuksista Suomessa. Järjestöjen työssä voidaan tavoittaa ihmisiä, joilla ei ole kytköksiä valtayhteiskuntaan ja jotka eivät luota viranomaisiin ja/tai ole oikeutettuja suomalaisen yhteiskunnan palveluihin tai sosiaaliturvaan.

Järjestöjen tavoittamat uhrit eivät välttämättä ole lainkaan kontaktissa mihinkään viranomaisiin. Ihmiskaupan uhrien auttamisen vahva rikosprosessisidonnaisuus nostaa kynnystä avun hakemiseen viranomaisilta. Jotta kynnys hakea apua viranomaisilta madaltuisi, tulisi Suomen taata ihmiskaupan uhreille aito mahdollisuus harkita yhteistyötä rikosprosessissa ja saada tämän harkinnan aikana asiantuntevaa tukea ja pätevää oikeudellista neuvontaa. Tämän mahdollistaisi ihmiskaupan uhrien harkinta- ja toipumisaikoja koskevan tietojen luovuttamiskäytännön muuttaminen.

Järjestöjen tunnistamilla ihmiskaupan uhreilla tulee olla aito mahdollisuus harkita yhteistyötä esitutkintaviranomaisten kanssa, niin että he voisivat rauhoittua, toipua ja harkita rauhassa vaihtoehtojaan sekä niiden mahdollisia seurauksia.

Pro-tukipiste tukee Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositusta, että poliisille ei luovutettaisi uhrin tapaukseen liittyviä tietoja harkinta- ja toipumisajan jälkeen, mikäli uhri päätyy harkinnassaan siihen, ettei halua tehdä yhteistyötä esitutkintaviranomaisten kanssa. Tämä voisi madaltaa kynnystä avun hakemiseen ja edesauttaisi lopulta myös mahdollisuuksia rikollisten vastuuseen saattamiseen.

Pro-tukipiste tukee vahvasti Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositusta siitä, ihmiskaupan uhrien auttamisen sidonnaisuutta rikosprosessiin heikennetään nykyisestä. Tämä edesauttaisi uhrien avun saamista ja mahdollistaisi myös nykyisellään piiloon jäävien rikosten tehokkaamman paljastumisen.

Kannatamme myös suositusta kansalaisjärjestöjen uhrien tunnistamis- ja tukityön toimintaedellytysten turvaamisesta ja vahvistamisesta.

2. Ihmiskaupan uhrien palvelut

Ihmiskaupan uhrien auttamistoimien järjestäminen on jaettu uhrin kotikuntastatuksen mukaan auttamisjärjestelmän ja kuntien vastuulle. Auttamisjärjestelmä vastaa auttamistoimien järjestämisestä siirtolaistaustaisille uhreille, joilla ei ole kotikuntaa. Kunnat ovat vastuussa niiden ihmiskaupan uhrien, joilla on kotikunta, auttamistoimien järjestämisestä. Vastaanottokeskukset vastaavat turvapaikanhakijataustaisten ihmiskaupan uhrien palveluiden järjestämisestä yhdessä auttamisjärjestelmän kanssa. Ihmiskaupan uhrien auttamisesta säädetään laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (ns. vastaanottolaki). Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon alojen lainsäädäntö koskee ihmiskaupan uhreja sosiaali- ja terveyspalveluiden ja auttamistoimen saajina.

Käytännön työssämme ja TEAS-selvityksessä on käynyt ilmi, että kahden eri hallinnonalan, eli sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäministeriön, lainsäädäntöjen soveltaminen uhrien auttamistyössä on ongelmallista. Kunnissa ei tunneta tai osata soveltaa vastaanottolakia ja esimerkiksi vastaanottokeskuksissa on ongelmallista toteuttaa sosiaalihuollon alan lainsäädännön velvoitteita eikä tähän työhön ole ohjattu riittävästi henkilöstöresursseja. Auttamisjärjestelmän asiantuntemus ihmiskaupan uhrien auttamisesta on mittavaa, mutta kunnilla ja vastaanottokeskuksilla ei useinkaan ole tietoa eikä käytäntöjä yhteistyöhön auttamisjärjestelmän kanssa niin, että ihmiskaupan uhrien auttaminen toteutuisi asiakkaan kannalta parhaalla tavalla.

Pro-tukipisteen kokemuksen ja ymmärryksen mukaan ihmiskaupan uhrien auttamisessa on TEAS-selvityksen kuvaamia suuria haasteita erityisesti kuntapalveluissa. Olemme havainneet, että myös vastaanottokeskustoiminnan piirissä olevilla ihmiskaupan uhreilla on usein suuria vaikeuksia saada tarvitsemaansa apua, vaikka he olisivatkin päässeet ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi. Parhaassa asemassa ovat olleet ne uhrit, jotka ovat saaneet palvelunsa suoraan auttamisjärjestelmältä. Kuntapalveluista auttamistoimia saavien uhrien asemaa on huonontanut myös kömpelö ja pitkälti kunnille tuntemattomaksi jäänyt korvausmenettely, jolla kunnat voisivat saada korvauksia ihmiskaupan uhrien auttamistoimista.

Uhrien oikeuksia ja viranomaisten velvoitteita uhrien auttamiseksi ei tunneta vielä riittävästi, joten uhrien auttamisesta vastuussa olevat tahot eivät pysty tällä hetkellä tarjoamaan uhreille sellaista apua, johon uhreilla olisi oikeus ja tarve. Tiedon ja ymmärryksen puute sekä vaikeasti hallittava kahden eri hallinnonalan lainsäädäntö vaikeuttavat ihmiskaupan uhrien auttamista. Uhrien auttamista koskeva lainsäädäntö kaipaa siis selkeyttämistä. Jos jo aiemmin ehdotettua erillislakia ihmiskaupan uhrien auttamisesta ei säädetä, tulee lainsäädäntöä kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöissä.

- **Pro-tukipiste tukee Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositusta siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon yleislaeissa turvataan ihmiskaupan uhrien erityisasema säätämällä ihmiskaupan uhrien asemasta sosiaali- ja terveyspalveluiden saajina kunnissa.**

- **Kannatamme suositusta kuntakorvausmenettelyn helpottamiseksi.**

- **Tuemme myös suositusta siitä, että sosiaali- ja terveysministeriö antaa ohjeen ihmiskaupan uhreja koskevan lainsäädännön soveltamisesta ja tämän lainsäädännön suhteesta sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaan muuhun lainsäädäntöön.**

3. Rikosprosessi ja ihmiskaupan uhrien auttaminen

Auttamistoimien kytkeminen rikosprosessiin

Pro-tukipiste kannattaa suositusta siitä, ettei asiakasta automaattisesti poisteta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä sen vuoksi, että rikosnimike vaihtuu rikosprosessin aikana. Poistamispäätös voidaan tehdä esimerkiksi siksi, että esitutkinnassa ei ole saatu kerättyä tarpeeksi näyttöä juuri ihmiskaupparikoksesta. Tämä ei aina tarkoita, ettei kyseessä tosiasiassa kuitenkin olisi ihmiskaupparikos.

Ihmiskaupan uhrien auttaminen kytkeytyy uhrin kannalta nykyisin liiaksi rikosprosessiin ja siinä valikoituvaan rikosnimikkeeseen. Samalla poliisin resurssit ja osaaminen ihmiskaupparikosten tutkinnassa on alueellisesti eriarvoista eikä poliisilla esimerkiksi ole tähän rikostyyppiin erikoistunutta yksikköä. Rikosprosessien pituus (rikosprosessi voi kestää jopa 5-7 vuotta) ja epävarmuus lopputulemasta hankaloittavat uhrien auttamista ja selviytymistä eteenpäin elämässään. Tähän vaikuttaa myös siirtolaistaustaisten uhrien kohdalla maassa oleskeluun ja työnteko-oikeuteen liittyvä, usein vuosia kestävä epävarmuus.

Auttamistoimien kytkentä rikosnimikkeeseen ja -prosessiin tekee uhrien auttamisesta epävarmaa ja ennakoimatonta. Uhrin oikeuden apuun ja suojeluun tulisi perustua hänen kokonaistilanteeseensa arviointiin. Tällä hetkellä uhrien palvelutarpeen arviointi on myös epäyhdenvertaista riippuen uhrin olinpaikasta ja siitä, mikä taho on vastuussa hänen auttamistoimiensa järjestämisestä. Kertoessaan kokemastaan hyväksikäytöstä uhri ottaa vakavan riskin siitä, että tekijät saavat selville hänen paljastaneen tietoja heidän toiminnastaan. Myös uhrin läheisiin saattaa kohdistua vakavaa uhkaa. Tämän lisäksi ihmiskaupan uhrit voivat olla vahvasti traumatisoituneita ja monin tavoin auttamistoimien tarpeessa.

Tarve avulle ei pääty siihen, että rikosnimike esitutkinnassa muuttuu tai rikosta ei eri syistä pystytä selvittämään. Vuosien pelko ja epävarmuus vaikuttavat uhrien tuen ja palveluiden tarpeeseen. Uhri

voi tarvita auttamistoimia myös rikosprosessin päätyttyä ja tekijät voivat uhata uhria vielä vuosia rikoskäsittelyn jälkeenkin. Suomessa tulisi nykyistä paremmin huomioida myös rikosprosessien jälkeinen tuki uhrille. Yksin jääminen altistaa uudelle hyväksikäytölle.

Ihmiskaupan uhriksi ulkomailla joutuneet ihmiset, joiden kohdalla rikosta ei voida tutkia Suomessa, voidaan tunnistaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja sen tukena toimivan moniammatillisen asiantuntijaryhmän toimesta virallisesti ihmiskaupan uhriksi ja heidän auttamistoimiensa saaminen voi jatkua. Tämä mahdollisuus tulisi olla myös ihmisillä, jotka ovat joutuneet ihmiskaupan uhriksi Suomessa ja joiden kohdalla rikosta tutkitaan Suomessa, mutta joiden kohdalla tutkinta ei eri syistä etene ihmiskaupparikosnimikkeellä. Tällä hetkellä he ovat heikommassa asemassa kuin ulkomailla uhriutuneet, vaikka heillä olisi kipeämpi tarve suojelulle ja joiden kohdalla hyväksikäyttöön syyllistyneet oleskelevat usein myös Suomessa.

Rikostutkinnan ja rikosprosessin kehittäminen uhrilähtöisemmäksi edistäisivät rikollisten vastuuseen saattamista. Uhrin auttaminen ja rikosprosessi eivät ole keskenään tavoitteiltaan ristiriidassa. Se, että auttaminen irrotettaisiin rikosprosessista ei siis tarkoita sitä, etteikö myös rikosoikeudellinen näkökulma ihmiskauppaan ole välttämätön. Jotta ihmiskauppaa ja muuta vakavaa hyväksikäyttöä voidaan ennaltaehkäistä ja torjua, täytyy myös rikostutkinnan ja rikosprosessien toimia mahdollisimman tehokkaasti. Uhrien tukeminen helpottaa myös rikosprosessien laadukasta etenemistä.

Pro-tukipiste tukee suositusta, että ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmästä poistamista koskevaa päätöstä tehdessään uhrin henkilökohtaisesta tilanteesta tehdään aina kokonaisarvio. Jos kokonaisarvion perusteella uhri on auttamistoimien tarpeessa, häntä ei poisteta auttamisjärjestelmästä.

Poliisiin erikoistumista ihmiskaupparikosten tutkintaan

Erityisesti nykytilanteessa, jossa ihmiskaupan uhrien auttaminen on sidottu vahvasti rikosprosessiin, on välttämätöntä tehostaa ja tukea esitutkintaviranomaisten työtä, jotta uhrien oikeudet voisivat toteutua. Tarve laadukkaalle ja tehokkaalle esitutkinnalle on kriittinen, sillä nykyisin rikosten tutkinta ja oikeusprosessit ovat usein pitkäkestoisia ja uhrin kannalta raskaita ja toipumista hidastavia. Poliisin ihmiskauppatutkinnan tukeminen on myös edellytys ihmiskaupan vastaisen toiminnan tuloksellisuudelle.

Ihmiskaupparikosten esitutkintojen laadussa ja käytännöissä on suurta epätasaisuutta eri puolilla maata ja poliisin eri yksiköiden välillä. Ihmiskaupparikosnimikkeen käyttö rikostutkinnassa, tai se, käytetäänkö jotakin muuta nimikettä, voi liittyä esimerkiksi kerättyyn näyttöön, tutkijoiden osaamiseen ja kokemukseen ihmiskaupan tunnusmerkistön tulkinnassa sekä siihen, pystyykö uhri kertomaan viranomaisille kokemastaan.

Rikosprosessien kesto ja kuormittavuus vaikuttavat suoraan uhrien hyvinvointiin ja siihen, millaiset mahdollisuudet heillä on päästä eteenpäin ja toipumaan kokemastaan hyväksikäytöstä ja väkivallasta. Rikosprosessien kesto aiheuttaa vaikeuksia myös auttamistoimen järjestämiselle, sillä uhrin tuen tarve saattaa vaihdella ja jatkua vuosien ajan. Uhreilla, joiden maassa oleskeluun liittyy epävarmuutta, saattaa rikostutkinnan kulku olla erityisen merkityksellinen. Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa ja harkinta-aika ovat tarkoitettuja juuri ihmiskaupparikosten uhreille, jolloin rikosprosessissa käytetyn nimikkeen merkitys korostuu.

Jotta rikosprosessiin etenemisen kynnys madaltuisi, tulee uhreille voida kuvata turvallisen ja ennakoitavan tuntuisesti rikosprosessin etenemistä ja uhrin asemaa siinä. Tällä hetkellä rikosprosessia pelkäävän ja olosuhteiltaan epävarman ensivaiheessa tunnistetun ihmiskaupan uhrin on vaikeaa saada sen kaltaista tietoa oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan, että viranomaisavun hakeminen voisi tuntua turvalliselta vaihtoehdolta. Ihmiskaupparikostutkinnan osaamisen keskittäminen parantaisi esitutkinnan laatua, vahvistaisi uhrien oikeusturvaa ja edesauttaisi rikosten selvittämistä ja ennaltaestämistä.

Pro-tukipiste tukee vahvasti suositusta ihmiskauppaan erikoistuneen poliisin tutkintayksikön perustamisesta.

Helsingissä 25.4.2018

Essi Thesslund
erityisasiantuntija, ihmiskaupan vastainen työ
Pro-tukipiste ry